

3. ԱՆԱ ԹԱՔԱՎՈՐԻ ՀԵՔԻԱԹԸ

Ժամանակով մի թաքավոր կար, կենում էր Անա քաղաքում: Դրան իրեք հատ տղա ունեւր. մենձ տղեն ու միշնեկ տղեն խնթրեցին հորը թե.— Իրավունք տու մեզ՝ գնանք էրկու հատ ավ բերենք քեզ հըմար:

— Որթիք, գնացե՛ք, իրեք սար իրավունք ունեք ավ էթալու, համա չէթաք Ղարաբուլուտ Ղահըմանի սարը. ո՛չ մի մըչիմ, ո՛չ մի օց իրավունք չունի էտ սարը նի՛լնի. դա իրա ամարանոցն ա, էթաք էլ օքուտ չեք ունենալ:

Տղերքը հփրանց նետները վի կալան, հփրանց ձիանը նի էլան, գնացին: Գնացին հասան էտ իրեք սարի կուշտը:

— Է՛, ախպեր,— ասեց մենձը,— արի էթանք էն սարը, որ թաքավորը ասըմ էր, տենենք մեզ ինչ կըլի:

Գնացին էտ սարը. տեհան մարալը մի դըհիցն ա ման գալի, կխտարը մի դըհիցն ա ման գալի, ինչ շուռա անասում ասես՝ էտ սարըմը կար, ծաղկըներով, հախպըներով լիքը:

— Դե՛հ, ախպեր,— ասեց,— նետդ վի կալ, տենենք քանի մարալ, կխտար ու շեյրան կարանք վի քցիլ:

Մենձ ախպերը իրեքը վի քցեց, պուճուր ախպերը՝ էրկուսը քաշ տալով բերին հախպրի ղրաղին վի դրին:

— Դե՛հ, ախպեր, բե կրակ անենք, մի խորոված անենք, ուտենք:

Մըն էլ սեհան մի ագռավ էկավ քարերին կաննեց ու ղըռռաց, ղըռռաց, ղըռռաց:

— Ախպե՛ր, մեր կերածը հարամ ա, որ սրան վե չքցենք, նետով տո՛ւ թող սատկի, մեր զահլեն տարավ,— ասեց մենձ ախպերը պուճուրին:

Պուճուրը նետը քցեց՝ դիպավ ոչ. ագռավը բանցրացավ, մի պուճուր սև ամպ դառավ, մի ընենց սեւավ թափեց, որ հարիւր փթանոց քարերը քաշեց ածեց ծովիը: Տղեքանցն էլ սեւավը քշեց տարավ. մընի փափախը մնաց քարի արանքը:

Թաքավորը տեհավ որ տղեքը չէկան, հինգ օր համփերեց՝ չէկան, ասեց.— Պուճուր տղա՛, իմ տակի ձին նի՛լ, գնա սարերը ման արի, տե՛ս քու ախպերտիները ինչ տեղ են:

Պուճուր տղեն ձին նի էլավ գնաց էն իրեք սարը ման էկավ, զատ չտեհավ:

— Գնամ,— ասեց,— Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա սարն էլ ման դամ, տենեմ ինչ նշան կա:

Նի էլավ տեհավ, որ մենձ ախպոր քթակէ քարի արանքըմը մնացել ա.— Հե՛յ վա՛խ,— ասեց,— իմ ախպերը ըստեղ վնասվել ա:— Վե կալավ քթակը, տարավ հոր կուշտը:

— Ա՛յ որթի, ի՞նչ խաբար:

— Գնացի իրեք սարը ման էկա, հեչ բան չտեհա. գնացի Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա սարը՝ տեհա ախպորս փափախը քարի արանքըմն ա, վեր եմ կալել բերել՝ քեզ շանց տամ:

— Շատ լավ ա է՛լել, որ ըտենց ա էլել,— ասեց հորը,— խի՛ չի ինձ լսեցին: Դու էլ չլսես՝ ըտենց էլ դու կըլես:

Մերն իմացավ, շատ արտասուճք թափեց. հեղեղի պես հաշկերիցը թափըմ էր, էտ ձենին պուճուր տղեն նի մտավ մոր օթախը.— Մե՛ր,— ասեց,— իմ հոքու պարտքը ըլի, որ էթամ էտ Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա շլինքը կտրեմ, բերեմ շանց տամ քեզ, որ դու հովանաս: Համա, հորս շասես, ես պըտի թաքուն էթամ:

Պուճուր տղեն նի մտավ գոմը, ասեց.— Թավլարաշի, ո՞ր ձին ա գլխավոր ձին, ինձ շանց տո՛ւր:

— Որթի ջա՛ն, ի՞նչ պըտի անես ձին: Քու ձի նի՛լելու վախտը չի, հալա ջահել ես:

Առ հա մի սիլլա դրա սըֆաթին.— Անիրա՛վ ծերունի, ես քեզնից բան եմ ուզըմ, դու խի՛ ես խնահըմ:

— Է՛, Թաքավորի որթի, ես մեղ՛ասսու, քու պապի ձիու քու-
ռակը կնի՛լնես ու կէթաս, աստված քեզ հետ: Դե՛, յաւաշ, ես քեզ
մի բան էլ ասեմ. վե կալ պապիդ Թուրը, վե կալ Հազարեն ղալխանը
ու պապիդ գուրզը՝ կախ էլած ա, արի՛ տանեմ շանց տամ:

Օթախի դուռը բաց արուց Թավաբաշին, ասեց.— Համեցե՛ք,
Թաքավորի որթի, է՛ս Թուրն ա պապինըդ, էս պապիդ ղալխանն ա,
էս էլ գուրզն ա: Աստված քեզ ուժ տա, որ բանացընես:

— Դե գնա՛, Թավաբաշի, քուռակը Թամքա ու դու քաշա:

Տղեն գնաց խազնեն նի մտաւ, իրա շափ փող վե կալաւ դրուց
խորշինը, դուռ էկաւ, տեհաւ Թավաբաշին ձին Թամքի՛ իրա ճամ-
փեն ա պահըմ:

— Է՛, ծերունի,— ասեց,— ինձ շանիծես, ոտիդ մեռնեմ. նրա
համար եմ ասըմ, որ քեզ մի սիլա տվի, ես քեզ մեղ՛ասսու. դե՛
փեշըդ բռնա:

Մի քանի բուռը ոսկի տվուց, պապի գենքերը վե կալաւ ու
նի՛լաւ ձին, գնաց: Գիտի ոչ՝ ուր ա էթըմ: Մի բարակ ճամփա ըն-
կաւ հառաշը՝ գնաց ու գնաց:

Իրիկունը Թաքավորը հարցրուց Թաքուհուցը Թե.— Մեր տղեն
հո՞ւր ա, չի էրևըմ:

— Ես էլ չգիտեմ հո՛ւր ա,— ասեց:

— Մի բինիշս բե՛ քցա վրիս, էթամ տենեմ էտ տղեն ի՞նչ էլաւ:
Քառասուն հատ գոմ ունեք, եռեսուն իննը ման էկաւ՝ տեհաւ
հեշ բան պակաս չէր, մտաւ էն մի գոմը՝ տեհաւ բող ձիու քուռա-
կը չկա. կանչեց Թավաբաշուն.— Հալիվոր, համեն բան Թամամ ա,
բա մեր բող ձիու քուռակը հո՞ւր ա:

— Թաքավորն ապրած կենա, դու գիտե՞ս ոչ, որ քու տղեն
գնացել ա Ղարաբուղուտ Ղահրամանի ախչկա գլուխը բերելու:

Մեկանը տվուց ու հուշաթափ էլաւ Թաքավորը:

Խաբարը գնաց կնկանը, կնիկը ընշար ջուր բերիլը, ավատա՛,
կես մահացաւ:

— Թաքավոր,— ասեց,— ի՞նչ բանի ես, տղա ա, գնացել ա՛
կգա:

— Ա՛յ կնիկ, էտ անիծածը հազարավոր մարթիկ ա սըպանել,
իմ տղեն նրան ինչ կարա անի: Գնաց, էլ գալ չի, իմ իլաճը ինչ
կըլի: Իմ Թաքավորութունը ում պըտի հասնի:

Ասեց ու սկսեց լաց ընել, հաշկերիցը սեւավի պես արտա-
սունքը թափվեց:

Կնիկը ասեց.— Ա՛յ մարթ, հո դու ջահել չես. տղա ա, գնացել
ա, կգա, ա՛յ քու տունը աստված շինի՛:

Տղեն գնաց մի նախընտր թուշ էլավ:

Տեհավ նախընտր նոթերը կիտել ա:

— Բարով քե, նախընտր,— ասեց:

— Աստու բարին:

— Էտ խի՞ ես նոթերդ կախ արել:

— Թաքավորի որթի, գնա՛ քու բանին, ի՞նչ ունես ինձ հետ:

— Նախընտր, ինչ ուզես՝ կտամ, հըլա ասա տենեմ ընչի՞ հըմար
ես նոթերդ կիտել:

— Թաքավորի որթի,— ասեց,— էս քաղաքի կեսը սեւավը տա-
րել ա:

— Եփ, ա՛յ տղա:

— Բա գիտես ոչ, որ էս քաղաքը Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի՛
ախշկա քաղաքն ա. խարճի համար հինգ հրոպպա եղացրին, էկավ
սեւավը տարավ. հի՛նքն էլ անխարճ առնիլ գնաց:

Թաքավորի տղեն ձիուցը վեր էկավ, խուրջինը բաց արուց,
իրեք բուրդ ոսկի տվուց նախընտր:

— Խի՞ ես տալի էս փողը ինձ:

— Ոտիդ մեռնեմ, էտ ախշկա տեղը ասա՛ ինձ, ես դրա հետ
բան ունեմ:

— Որ ըտենց փափազըմ ես նրա էրեսը տենելուն, էտ բանցը
տունը տենը՞մ ես, ընտեղ մի հալիվոր մարթ կա, գնա՛ նրա կուշ-
աը, նա՛ քեզ կասի:

Թաքավորի տղեն ձին քշեց գնաց, էտ դռանը վեր էկավ:

Նորբարն էկավ ձին քաշեց նեքսե, խուրջինը վե կալավ, նի մտավ
օթախը. Տեհավ մի հալիվոր մարթ, բամբակով շորս դիհը շինած,
մեղր նստած ա:

— Բար՛աջողըմ, ափու ջա՛ն,— ասեց:

— Աստու բարին, որթի ջա՛ն, հաղար բարի ես էկել:

Ընկավ հալիվորի ոտը:

— Ի՞նչ խաբար ա, ջանըմ, որ դու իմ ոտն ես ընկնըմ,

— Ափու ջա՛ն, ես Անա Թաքավորի տղեն եմ, կարելի ա ճա-

Նանչես. մենք էլ իրեք ախպեր ենք, էրկու ախպերս գնացին, որ հորըս հրմար ավ բերեն, գնացին՝ չէկան. իրեք սար ման էկա, գնացի Ղարաբուլուտ Ղահրամանի ախչկա սարը, մենձ ախպորս քթակը քարի արանքը՝ գտա:

— Հըմի բա դու հո՞ւր ես էթըմ:

— Էկել եմ քու կուշտը, որ քեզինց ճամփա հիմանամ, էթամ իմ ախպորտանց հայիֆը՝ առնեմ:

— Է՛, որթի, շատ դժար ա դրա տենիլը, թե տենես էլ՝ շատ դժար կտենես, լավն էն ա, որ ետ դառնաս գնաս, ափսոս ես:

Թաքավորի տղեն ըլեդ խնթրեց, աղաչեց, որ ճամփա շանց տա, էթա:

— Է՛, որթի,— ասեց հալիվորը,— վե կա՛ց էտ պղինձը վե կալ, մի լավ խաշիլ էփա՛ ես ուտեմ, ետո ամեն բան կասեմ:

Տղեն վե կացավ եգին-եղին կրակն արուց, խաշիլն արուց, եղն ատեց մեշը, դրուց հալիվորի հառաչը:

Լավ կերավ հալիվորը:— Շատ ապրիս, ա՛յ տղա, ըսդար վախտ ա՛ ըսենց անոշ խաշիլ կերել չի: Դե հարի նստի՛ ես պատմեմ:

Տղեն նստեց:

— Ի՛նչ տղա,— ասեց,— մի վե կաց, հարի կուռս բռնա, ինձ վե կացրու:

Կուռը բռնեց, հալիվորին վե կացրուց տեղիցը:

— Դե ինձ հետ հարի՛, ա՛յ տղա,

Գնացին, մի օթախի դուռը բաց արին: Մի հատ ծովեղեն գյամ տվուց դրան, էկան ըլեդ հիրանց տեղը նստեցին:

— Դեհ պատմա, ոտիդ մեռնեմ,— ասեց թաքավորի տղեն:

— Որթի, էտ գյամը գիտե՞ս ինչ գյամ ա. կէթաս մեր սարը, մի բարակ ճամփա կրնկնի հառաչդ, կքշես ու կէթաս. օխտն օր, օխտը քշեր որ էթաս՝ դեմ կառնես մի ծովի, որ դեմ առար ծովին՝ ձիուցդ վե կգաս, ձիդ կանես շալլաղը. ըստեղից վե կուռես օխտը կտոր դմակ, մի սաղ ուլխարի կես ջանդակը, մի պուճուր դաստա էլ կանանչ խոտ վե կուռես: Էտ բոլորը կդնես խուրջընիդ մեշը. որ վեր էկար, ձիդ արիւր շալլաղը, կտանես գյամը կքցես ջուրը, քաշելուն պես ծովեղեն ձին դուս կգա. դու քանի փախչես՝ ձին քամակիցդ կգա: Ետ կդառնաս ձիուդ վրա, ձին կէթա ձիուդ կուշտը կուլ

1 Ոխր, (ծանոթ. բանահավաքի):

կանի, կէթաս կրոնես, կթամքես ու նի կրլես: Կէթաս կհասնես ծովի
էն դըհի տուտը, ձիու գլամը կհանես՝ կկապես միշկիդ, քու խուր-
ջինը վն կունես. ըդար տեղը գիտեմ, էլ ուրիշ բան չի գիտեմ:

Տղեն դառավ ասեց.— Հալիվոր, որ հասա, դրանից ետ իմ իլ-
լաճն ի՞նչ կրլի:

— Որթի, ըդար տեղը գիտեմ, էլ դատ չգիտեմ:

— Դեհ մնաս բարո՞վ, հալիվոր, շատ շնորակալ եմ:

— Աստված քու հետ ըլի, մենակ՝ քեզ մուղաթ կաց, ափսոս
տղա ես, ինձ որ լսել՝ էթալ չես:

— Ընչի՞ հըմար, հալիվոր:

— Քսանօխտը տարի ես Ղարարուլուտ Ղահրըմանի կիրակուր
էփոզն եմ էլիլ, մենակ՝ ո՛չ հիրան եմ տեհել, ո՛չ ձին:

— Բա՛ դրա կիրակուրը ո՞նց ես տարել:

— Տարել եմ դրել օթախը, հինքն էկել նստել կերել ա:

— Դեհ՝ դնա, աստված քու հետ ըլնի:

Տղեն ձին նստեց գնաց: Գնաց, շատն ու քիչը աստված գիտի,
գնաց հասավ ծովի դրադը, հալիվորի ասածին պես ծովեղեն ձին
բռնեց ու նի էլավ, հանց կացավ ծովի էն դիհը: Ետ թամաշ արուց՝
տեհավ ըտեղ մի ձեռք տներ կա. որ չուտես, շիմես, էտ տներին
թամաշ աճես: Տղեն մնաց կաննած թամաշ անելով: Ը՛աշկը քցեց
էս պատին, էն պատին՝ դարգլահ շտեհավ, որ նի մննի: Խուրջինը
ձեռին կաննած ա: Անկարծ տեհավ մի ջահել ախշիկ, քսան հուս մեկ
ուսին ա կախ էլած, քսանը՝ մեկ ուսին:

Ասեց.— Ի՞նչ անեմ, թե ես անկարծ դրա՞ն բարով տամ, վա՛յ թե
բիրտան ինձ սրպանի:

Ախշիկն էլ անկարծ տեհավ ծովի դրադին արևի շողի՝ հետ մի
տղա կաննած ա:

— Ախպե՛ր,— ասաց,— էտ ի՞նչ բան ա, հրեղեն՞ն ես, թե հո-
ղեղեն:

— Չէ՛, քիր ջան,— ասեց տղեն,— ես հողեղեն եմ, էկել եմ
քու կուշտը:

— Դե՛ որ ըտենց ա՛ համեցե՛ք, Դե՛ կաննի, ա՛յ տղա, թե քե
մարիֆաթ ունենաս՝ ես կիմանամ, նոր կտանեմ իմ կուշտը:

Սկսեց թամաշ անել էտ տղին:

1 Բնագրում՝ ցող է. կարծում ենք վրիպակ է, (ծանոթ. կազմողի):

Տղեն թամաշ արուց, որ մի ասլան պողպատի դռան քամակին կապած ա, դափլանն էլ էն դիհն էր կապած զնջըլով:

Ասեց. «Լավ կըլի էս դմակի կեսը քցեմ ասլանին, կեսը՝ դափլանին, տենենք ինչ կըլի մեր իյաճը»: Մինը մի ձեռն առավ, մինը՝ մի ձեռը, էն մի ձեռինը քցեց ասլանի հ'առաջը, էն մինը քցեց դափլանի հ'առաջը: Դրանք էտ դմակովն էլան, տղեն անց կացավ: Ախլիկը տեհավ, որ տղեն խելքը գլխին տղա ա:

Տղեն գնաց հասավ մի հ'ուրիշ դարպազի, տեհավ էրկու դռ կա կապած, դռն չեն՝ մի մին ասլան են: Հանեց կանանչ խոտը, քցեց դրանց առաջը՝ անց կացավ: Գնաց տեհավ մի դուռ հետ արած ա, էտ դուռը բաց արուց, էտ էլ անց կացավ, գնաց մի հ'ուրիշ դարպազի կուշտ. թամաշ արուց, տեհավ մի հատ ալ ձի, որ խրխընջըմ ա՝ երկինք-գետինք դողըմ ա:

Ախլիկը էկավ ու տղի բիւակը բռնեց, ասեց.— Զ'արի՛ էթանք իմ օթախը, ո՞ւր ես էթըմ:

Տեհավ տղեն շատ խամ տղա ա, ափսոսեց: Տարավ իր օթախը, ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ ո՞ւր ես էթըմ անիմանալ, կամ ո՞ր դեհան ես գալի, կամ հ'ո՞ւր ես էթըմ:

Տղեն հ'իրան քցեց ախլկա ոտը:

Ախլիկը բռնեց տղի կուռը, ասեց.— Վե՛ր, վե՛ր, վե՛ր, ափսոս ես, էտ խնչ ես անըմ, քու ջահելութունին արժան ա՛:

— Դե՛հ, քեզ մեղա, քու աստծուն մեղա, ես կասեմ իմ ցավը, բալթի դու մի իլլաճ անես: Իրեք ախպեր ինք, Անա թաքավորի էլ տղեքն ենք. մի օր էրկու ախպերս գնացին որ հորս հրմար ավ բեքեն, գնացին՝ էլ չէկան: Ծտո ես գնացի ման էկա, մենձ ախպորս քթակը քարի արանքըմը գտա:

— Ո՞ր սարն էր, ա՛յ տղա:

— Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախլկա սարն էր: Լսել եմ, որ էտ ախլիկը էլել ա՝ սելավ ա արել, իմ ախպրտանցը քշել ա տարել, հըմի էկել եմ, որ հ'իմանամ սո՞ւտ ա, թե դորթ ա:

Ախլիկը ծիծաղաց, ասեց.— Մենակ դո՞ւ ես, ա՛յ տղա, ըտենց հազարավորն ա պատահել: Որ քեզ ճամփա շանց տամ՝ ինձ ի՞նչ կտաս:

— Դու իմ քիրն ես, կորուստ ունենաս՝ գտնեմ, բերեմ տամ քեզ:

— Որ ըտենց ա, ինձ մինուճար ախպեր ունեմ, բռնված ա, օխտը տարի ա. թե նրան բերես ինձ տաս՝ ես քեզ լավութուն շատ

կանեմ, քեզ իլլաճ անի՝ Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախչկա տակի խալլու ձին իլլաճ կանի, դնա՝ ընենց մտի մսուրքը, որ ձին էլ շիմանա. կէթաս լաց պըլես, ձին քեզ կասր. «Իսան օղլի, խի՛ ես լաց ըլըմ», դու նրան ցավդ կասես, նա քեզ իլլաճ կանի:

Տղեն զլուխ տվուց ախչկանը, շնորակալ էլավ, գնաց: Գնաց, առուով մտավ ձիու մսուրքը, մղկըտաց, գոռաց, ճչաց, հենց լաց էլավ, որ ձիու խիղճն էկավ, լիզու էլավ՝ ասեց. «Իսան օղլի, խի՛ ես լալիս, քու ցավն ի՞նչ ա»:

— Վիբն աստված,— ասեց,— ներքեը դու, իմ ցավից ազատողը դու պըտի ըլես:

— Ասա՛ տենեմ քու ցավն ի՞նչ ա:

Ասեց.— Ընդար տանջանքով էկել եմ հասել ըստի, որ էտ ախչիկն առնեմ:

— Տեհած կա՞ս էտ ախչիկը:

— Չէ՛, կաթիդ դուրպան, տեհել չեմ:

— Դու ո՞ւմ տղեն ես:

— Ես Անա թաքավորի տղեն եմ:

— Դե որ ըտենց ա, վե՛՛ կաց, բոլ ա լաց ըլես: Կէթաս քառասուն օթախ բաց կանես, քառասուն օթախը անց կկենաս, մի հատ օթախ կա՝ ոսկով դարթարած, ախչիկը էտ օթախըմը քնած ա, մենակ թե՛ վրա շարժենա պաշես, կվեկենա միսդ կքրքրի: Էտ հասակի ախչիկ ա, նրա էրեսը իսան՝ շի տեհել: Եռեսուն ութը օր քնել ա, մնըմ ա էրկու օր, որ վե կենա: Մի հատ թախտ կա էտ օթախըմը դրած, վրին մի բութուրդա կա, մի ըստաքան. Հազարեն դաստան բիրուրը ծովի վրին կախ տված ա. որ նի կմենես օթախը՝ հառաչինը գլուխ կտաս Հազարեն դաստան բիրուրին, ետո կդառնաս բուժուրդին. ետո ոնենբի տակի էրկու շամադանը վե կունես, կտանես գլխավրերը վե կդնես: Գլխավրինը կբերես ոնենբի տակը կդնես ո՛ճ ձեռդ կառնես ըստաքանը, բուժուրդից կըրթցնես:

Տղեն ասեց.— Կաթիդ մեռնեմ, էտ ջուրը ի՞նչ ջուր ա:

— Զահար ա, համա անվնաս ջուր ա: Կխմես, կասես. «Օխա՛, էս ինչ լավ ջուր էր. ես իմ կյանքըմս ըսենց ջուր չի խմած»:

Բիրուրը կասի թե. «Հազար բարի ես էկել», խոսալ չես: Հա՛,

¹ Մարդ, (ծանոթ. բանահավաքի):

քիլոքուլը կասի. «Գիտեմ քու միտքը, դու մեղավոր չես, ձին ա մեղավորը», էլի ձեն չես հանիլ:

Տղեն գլուխ տվուց ձիուն, ետ դառավ: Գնաց քառասուն օթախը քաց արուց: Շնենց քրտինք ա թափել վրին, որ հաշկերի գիլերից¹ էլ ա թափեմ սեւավի նման: Նի մտավ ախշկա օթախը, գլուխ տվուց Հազարեն բիրբուլին, ետ դառավ ախշկանը թամաշ արուց, տեհավ, որ համեն մի ձեռի վրա տասը փթանոց ծակ քար կա. որ օյանմիշ էլավ՝ էն քարերը շխկացնի, նոր ձենին քնի, որ տենի մարթ չկա: Էտ ախշկան որ տեհավ, տղի մազերը բիզ-բիզ էլան, համարյա օլըմի² դուռը գնաց: Դառավ էկավ դըբա թախտը, գլուխ տվուց բութուրգին, ըստաբանը լքցուց ու խմեց. ընենց դառն էր, ոնց³ որ օցի յադու, ասեց. «Խա՛յ, ինչ անուշ ջուր էր, իմ կյանքմա ըսենց ջուր խմած չի»: Նոր դառավ էկավ դըբա ախշիկը. ոսկի աղլուխը էրեսը քաշած, վաթսուն հուս մազերը գլխատակը դրած: Գլխավիրեի շամադանները վե կալավ ոնների տակը վե դրուց, ոնների տակինը տարավ գլխավիրե վե դրուց. թամաշ արուց, տեհավ էրկու շամադան կա՝ ոսկի, անգին քարով շարած, ընենց վառվում ա, ոնց որ կրակը: Էտ շամադանի մեշը մումը դրուց, մինն էն կողքին դրուց, մինն էս կողքին դրուց, էկավ ոնների տակին կաննեց. մի քիչ կացավ, ախշիկը եռաց ու քարերը շղշղկացրուց, էտ օթախը սաղ եռաց. ախշիկը դառավ մեկել կողքին՝ քնեց, Մըն էլ տեհավ սաբը էկավ ախշիկը, Տղեն ասեց.— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ:

Բիրբուլն ասեց.— Խեր ըլի, ա՛յ տղա, խի՞ ես էկել:

Տղեն ասեց.— Քեզ տենելու եմ էկել:

— Հա՛, — ասեց, — գիտեմ, ձին ա ասել քեզ, դուն մեղավոր չես:

Էտ քշերը տղեն ընչար լիս կաննած մնաց: Էկավ էքսի օրը. էկավ էն ժամանակը, որ սաբը էր գալի, էլի էն ժամանակը սաբը էկավ:

— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ, — ասեց տղեն:

Էտ օրն էլ անց կացավ, տղեն կաննած մնաց: Առավոտը լիսը քացվելուն պես բիրբուլը սկսեց խոսալը՝ շատ սիրուն, քաղցր խոսալը: Էկավ սաբըր գալու վախտը՝ սաբըր էկավ:

¹ Բիր, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Մահվան, (ծանոթ. բանահավաքի):

³ Ոնց քառը քնագրում չի եղել, հավանաբար վրիպել է, (ծանոթ. կազմողի):

— Առողջութուն, թաքավորի ախշիկ:

Ախշիկը նստեց. որ պատկերն ընկավ տղի հ'երեսին, տղեն ուշագնաց էլավ: Մի հինգ հրոպանից տղեն օյանմիշ էլավ:

— Կյանքիդ ողջութուն, թաքավորի որթի, — ասեց ախշիկը: — Իմ սեհրին կորավ. իմ պատկերը տննող չէր էլել, որ դու տեսար՝ ես քունը, դու իմը: Մենակ պաս պըտի մնանք, ընչար էթանք քու հոգ փուշտը. քու էրկու ախպորը ես եմ վնասել, հերդ դապուկ կանի՝ ինձ առնելը: Քանի օր մնանք ըստեղ՝ ո՛չ քու նաֆասը պըտի իմ նաֆասին դիպչի, ո՛չ իմը պըտի քունին դիպչի:

Բիւրուլը խոսաց թե. — Աստված կատարի, աստված կատարի:

— Դե, ա՛յ տղա, էստեղ արի, հ'ուշդ չէթա, իմ վաթսուն հուսանի տակին իրեք հատ բալանիք կա, տար էրկու օթախը բաց արա՛, իսկ էն մի օթախը բաց չաննա՛:

Տղեն վեր կացավ, բալանիքը ետ արուց. մաղերը բանցրացնելու ժամանակը հոգին էր տալի, ախպերտինքն էլ մտահան արուց. բալանիքը վեր կալավ, մի օթախի դուռը բաց արուց, տեսավ մի հատ ձիու թամբ կա, մի հատ գյամ կա, մի ապրշումի ծածկոց կա. էտ իրեք կտոր բանը արևի նման փայլըմ էր: Դուռը շինեց, գնաց էն մի օթախը, տեսավ բաց չի ըլըմ՝ բոթեց¹, գոռով բաց արուց. տեսավ մի մենձ օթախ՝ լիքն անգին քարով, ոսկով: Ըտեղից էլ ետ դառավ, էլի դուռը շինեց. էկավ էն մեկել օթախի կուշտը. «Ես որ բաց անեմ, նա ինձ ի՛նչ պըտի անի, մի բան որ առել, պըծել առ: Սկսեց օթախի դուռը բաց անիլը: Բաց արուց, տեսավ զատ չկա. թամաշ արուց պատին, տեսավ մի հատ ճտի հուլ, դեղին դալթանով կապած, կախ ընկած. մըն էլ տեսավ, որ էտ հուլի դալթանը հ'իրան-հ'իրան երկարեց՝ դիպավ էս պատին, դիպավ էն պատին, շարթեց ծովի դրաղի շուշեն, ընկավ ծովը: Ետ դառավ էտ դուռը շինեց, փոր ու փոշման էկավ թաքավորի ախշկա կուշտը:

— Հըմի ո՛նց ես շլինքդ դո՛ւա քաշեմ, — գոռաց ախշիկը:

Տղեն ծպտուն չհանեց:

— Հըմի վե կենա՛մ հ'աշկերդ հանեմ. իմ պատկերը տեսել ես, անհնար ա, կարալ չեմ հանիլ, հ'աշկդ դուա դա, էքուց ինձ հըմար թախ՝ կանես, ձեռդ չեմ ընկնիլ: Օխտը տարի պըտի դու ման՝ գնա ինձ, որ նորից ձեռ բերես: Ինամ չունեմ². էթաս ձիու մսուրքը ընկ-

¹ Հրեց, (ծանոթ. բաճառավախի):

² Իցե թե, (ծանոթ. բաճառավախի):

նես, ոնց որ լաց ես էլեւ՝ ընենց լաց ըլես, իցե թե՛ ձին իլլաճ անի քեզ, թե չէ քու բանը չի ինձ դտնիրը:

էտ ծովը Արևելքի թաքավորի սահմանըմն էր. էտ Արևելքի թաքավորը հ'իրա տունը կատարըմ էր, ձկնապաններին կանչեց, տասը թռչու, ասեց.— Որթիք ջա՛ն, ըսօր ինձ ձուկ կըռնե՞ք՝ կըրեք ինձ, ինչ որ ձեր վարձն ա՛ մեկին էրկու ինձանից կստանաք:

Ձկնապանները գլուխ տվին, ետ դառան. վե կալան հ'իրանց թռերը, գնացին դըբա ծովը. հ'առավոտվանից ընչար հ'իրիկնապահ հեշ բան չկալան. մի թռչին շատ սամթին թռ քցող էր.— Տղե՛ք,— ասեց,— մի տարի ըստեղից մի ձուկն եմ հանել, որ մի թաքավորութուն արժեր, կաննեցե՛ք, մըն էլ պըտի քցեմ:

Թորը քցեց, քաշելուն պես մի ոսկե ձուկ դուռ էկավ:

— Տղե՛ք,— ասեց,— էս ձկնից ո՛վ ա տեհել:

— Շատ արթար ես ասըմ, ըտենց ձուկը մենք տեհել շենք մեր կյանքի մեջը:

— Սրա փորըմը զատ կա, տենը՞մ եք իժդար ա ուռած:

— Տղե՛ք, բերեք մորթենք էտ ձուկը:

— Է՛, ափսոս ա ձուկը, բերեք տանենք թաքավորին տանք, մի քանի մանեթ կառնենք՝ խարչըղ կանենք:

Ձկնապանը գնաց դալալի կուշտը, ասեց.— Ախպեր, գնա՛ թաքավորի ոսկե բողնոցը, մեկել հ'իրա թամուզ աղլուխը վե կալ բե՛ր:

Դալալը գնաց աղլուխը և ոսկի բողնոցը բերուց. կանանչ խոտ քաղեցին դրին ձկան տակը, աղլուխը քաշեցին հ'էրեսը, տարան տվին թաքավորին:

Թաքավորը տեհավ, որ էտ տեսակ ձուկը հ'իրա կյանքի մեջը տեհած չի, ասեց.— Նազի՛ր, էս տեսակ ձուկը տեհած կա՞ս:

— Չէ՛, թաքավոր, էս հ'առաջի անդամն ա:

— Դե տա՛ր, իմ ալմազ դանակովը մորթա, տես փորինը ինչ ա, վե կալ բեր:

Նազիրը ձեռները քշտեց, ձուկը առավ, տարավ մորթեց, փորը բաց արուց, տեհավ մի հատ հուլ՝ դեղին դալթանով. բերուց թաքավորին տվուց:

— Ա՛յ տղեք,— ասեց թաքավորը,— էս ի՞նչ բան ա:

¹ Այս արտահայտությունը բանահավաքինն է. բանասացը կասեր՝ բալի բե. կամ ժողովրդական մի այլ ոճով, (ծանոթ. կազմողի):

— Թաքավոր,— ասեց վազիրը,— ինձ մի հեր ունեմ՝ հարիր նստուն տարեկան ա, թե իմանա՞ իմ հերը կիմանա:

Գնացին բերին հալիվորին, մտիկ տվուց, ասեց.— Շանանչըմ շե՞ս, թաքավոր:

Ասեց.— Ըսենց բան ես չեմ ունեցել, ի՛նչ ճանաչեմ:

Ասեց.— Մի թամուզ աղլուխ բերիլ տուր, հուլը սրա՛. ա՛յ տղա, էս հուլը Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախչկա հուլն ա. էս հուլն ա, ո՛ր ախչիկը տենես ինչ տեսակ ա՝ հուլըդ կէթա քառասուն օր:

— Ես էտ ախչիկը ձեռք կը՛րեմ,— ասեց թաքավորը,— որ ձեռք բերի՝ քեզ լավ կշահեմ: Դե՛, հալիվոր, գնա՛ քու տունը:

Թաքավորը դալալը քցեց քաղաքի մեջը թե.— Ի՛նչ մարթ, ի՛նչ կնիկ կարենա Ղարաբուլուտ Ղահրեմանի ախչիկը գտնի բերի, լեզուն ինչ պըտըտի՝ կըտամ:

Ընտել կար մի հորեվախ կնիկ, էկավ թաքավորի կուշտը:

— Հը՛, պառավ,— ասեց թաքավորը,— կարա՞ս ձեռ բերիլ:

Ասեց.— Իմ բանն ա, որթի ջան, ես տարվա գլուխ էկած բանը մի սհաթըմը քանդըմ եմ. իմ բանն էլ էտ ա:

— Դե ուզա՛ տամ:

— Քեզանից կուզեմ տասնէրկու բութորգա օխտը տարվա գիւնի, մի հատ դայըդ՝ էրկու մարթ նստելու տեղ, մի հատ տավար-ճուղ՝ մեջը լիբը հաց. օխտը օր թող դայըղչին դայըղը քշի, որ ես սարվեմ, ետո մենակ գնամ բերեմ:

Թաքավորը պառավի ուզածները տվուց, պառավը օխտն օր ման էկավ ծովի հէրեսին, սարվեց համեն բան, դայըղչուն ճամփու դրուց, հինքը մենակ նստեց դայըղը՝ քշեց: Քշեց էկավ ծովի էն հէրեսը: Էտ տավարճուղը պահեց ավաղըմը, դայըղն էլ պահեց ավաղըմը, հէրեսը ավազոտ արուց պառավը, ծովի դրաղին նստեց:

Գանք Անա թաքավորի տղի կուշտը:

Էտ հուլը կորցնելուց ետո տղեն խնթրեց ախչկանը, թե.— Զին նստեմ, ծովի դրաղը ման գամ՝ սիրտս բացվի:

— Ա՛յ տղա,— ասեց ախչիկը,— քեզանից ձին ո՞վ ա խնայըմ, նիլ ման արի իժդար կուզես, մենակ իմ թամբը չդնես, ուրիշ թամբ կա գոմըմը, էն դի՛:

1 Մաղախ, (ծանոթ. բաճախալափի):

Թաքավորի տղեն զնաց ման գալու. էկավ տեհավ մի ծեր կնիկ ավազըմբ խրված լաց ա ըլըմ:

— Բարով քեզ, նանի՛, — ասեց: — Հուր ես, հրեղեն ես, ի՞նչ մարթ ես:

— Հողածին իսան եմ, որթի՛:

— Բա ըստի ի՞նչ ես անըմ, ա՛յ նանի:

— Նանը քե դուրսյան ըլի, իմ ցավերիցը վաղն արի, որթի՛:

— Ասա՛ տենեմ քու ցավը ի՞նչ ա, ես քու ցալին իլլաճ կանեմ:

— Որթի, էս ա օխտն օր ա ըստեղ ես լաց եմ ըլըմ, ո՞վ ա իմ տերը:

— Ախր իշի՞ հըմար ես լաց ըլըմ:

— Դե, որթի, ձիուդ վրիցը ցած արի, ասեմ:

Ուզեցավ որ ձիու վրից վեր դա, ձին գոռաց, ճշաց, երկինք-գետինք դողաց:

Ձիու փորատակին մի դամշի տվուց, ջիզյարը փորի մեջը վառեց:

Ձին ասեց. — Ա՛խ, երախտամոռ իսան:

Տղեն վեր էկավ ձիուց:

Պառաւն ասեց. — Մենք էթըմ ինք Երուսաղեմ, էտ իմ անիրավ ընկերանիքը ինձ թողին ըստեղ, ձիս տակիս որ սատկեց, ես էլ ծեր կնիկ՝ ռնց էթայի հ՛ընդերտանցս, ձիու հետ մնացի ըստեղ վեր ընկած: Աստված քեզ զորացնի, որթի՛, դու չըլիի՛ր՝ ես սովից կմահանայի:

Տղեն ասեց. — Վե՛ կաց, վե կաց, էթանք մեր տուն:

Պառաւն ասեց. — Յավաշ, տավարճուդս վեր ունեմ, էթանք:

Տավարճուդը վե կալավ, նստեց տղի թարրը՝ գնացին, Գնացին տուն, ախշիկն ասեց. — էս ի՞նչ, ա՛յ մարթ, կենտ գնացիր, ջո՛ւխտ էկար:

— Վնաս չո՞ւնի, կնի՛կ, ծեր կնիկ ա, ի՞նչ պըտի անի մեզ, թող մի քանի օր մնա, ճամփա կքցենք՝ կէթա:

— Ինձ որ լսես, — ասեց ախշիկը, — դրան դուս կանես:

— Է՛, դրա էլածն ինչ ա, մնըմ ա՛ թող մնա, դրա ձեռից ի՞նչ կգա:

էտ պառավը մնաց:

Մի քանի օրից ետո պառավը սկսեց օթախններ մաքրել, թամբըզացնել:

— Մարթ, էս կնիկը շատ լավ կնիկ է, որ բերել ես,— ասեց ախշիկը:

Մի օր ախշիկը հրամայեց հիրա աշշուն.— Տասնհրկու ռանգ կիրակուր կէփես. մեզ պառավ ունենք, կղրկենք՝ կտաս կբերի:

Կիրակրները պատրաստեց, բերուց օթախը: Գնաց տավարճուղիցը վեց բուխուրգա գինի հանեց, բերուց զրուց սուփրեն:

— Նանի՛, էս ի՞նչ բան ա:

— Սա երկնային գինի ա, որթի ջա՛ն, խմողը շատ ուրախ հաց կուտի:

Ըստաքանները լքցրուց պառավը, տվուց տղին, տղեն էլ տվուց ախշկանը, Համենքը մի ըստաքան խմելուց ետո,— Նանի,— ասին,— շատ լավ բան ա, էտ բիրատի մենք կխմենք:

Նանի ուզածն էլ էտ էր. խմեցին, ախշիկն էլ խուրդ ընկավ, տղեն էլ: Պառավը բռնեց ախշկա ոննից, քաշեց զբբա ծովը, քցեց զայլըր ու քշեց:

Օխտն օր անց կացավ, ախշիկը հենց իմացավ՝ հիրա տեղը քնած ա, հաշկերը բաց արուց, տեհավ ծովի վրին՝ զայլըրումն ա:

— Նանի՛,— ասեց,— ինձ ո՞ր ես տանում:

— Չարըդ տանեմ, արի բեզ տանեմ բնենց մի թարավորի տղի տամ, որ օրական ինձ օրհնես, ի՞նչ ես էն դառցըվորին առել, նստել:

Խարարը գնաց Արեւելքի թաքավորին.— Աչքդ լիս ըլի՛, պառավն ախշիկը բերուց:

Թարավորը զրկեց քառասուն ախշիկ, ըտեղից ուրախութունով տարավ հիրա տունը:

Թաքավորը մտածեց թե. չես ի՞նչ ընծա տամ էս թավուր ախշկանը:

Վեղիրն ասեց.— Ա՛յ տնաշեն, քթածդ հուլը տուր հիրան:

Թաքավորը տվուց: Ախշիկը շատ ուրախացավ, որ հիրա հուլը գտավ:

— Ինձ տար մի ջոկ օթախի մեշ գի,— ասեց,— էլ իմ հէրեսը մարթ չգա, դու էլ չգաս ընշար քառասուն օր, քառասուն օրից ետո կէթանք կպսակվենք:

Գանձ տղի կուշտը:

Օխտը օրից ետո տղեն հաշկը բաց արուց, տեհավ մազերի քոքն էլ ա ցավըմ. վե կացավ դեռ ման էկավ, դեն ման էկավ, գտավ ոչ թաքավորի ախշիկը:— Հե՛յ վախ, — ասեց, — պառավը տարել ա իմ անգին քարը: Բա իմ իլլաճը ի՞նչ պըտի ըլի: Թեզ գտա, թեզ կորուցի իմ ակն ու արեգակը, — ասեց ու աչքերիցը վեր ածեց:

Գնաց դըբա կիրակուր էփող ախշկա կուշտը, լաց էլավ, աղաչեց:

— Զանդդ դու գա, — ասեց ախշիկը, — էտ քեզ քիչ ա, որ համեն մարթի հավատըմ ես: Գնա՛, էլի ընկի ձիու մսուրքը, բալթի ձին քեզ իլլաճ անի:

Գնաց ընկավ ձիու մսուրքը, շատ լաց էլավ, շատ մղկտաց:

— Հըմի ի՞նչ ա, բերախտ իսան, — ասեց ձին: — Հըլա տված դամշուղ տեղը չի սաղացել:

— Ի սեր ասսու, ես արի՛ դու մի՛ անիլ, ինձ հասցրու իմ տեղը:

— Դե վե կաց շորերդ հանա՛, ընե՛նց կթիմարես ինձ, որ իմ քրտինքը ինձ վեր օղողի: Վե կա՛ց, դռնաղս ու հաշկերս պաշա՛, ես կբաշխեմ, բան չկա:

Տղեն վե կացավ, հաշկերն ու դռնաղը պաշեց, ձիուն ընենց թիմար տվուց, որ ձին քրտնքըմը կորավ:

— Դե գնա՛, — ասեց ձին, — Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ախշը կա դութըմը մի սև աղլուխ կա, վե կալ բե՛ր:

Գնաց բերուց:

Դե գնա՛ էն օթախի մաքուր թամքն էլ բեր:

Թամքն էլ գնաց բերուց, դրուց ձիու վրա:

— Ղուան դուշդոնս էնպես կձգես, որ փորս էրկուտակվի: Դե արի նիլ ինձ:

Տղեն նստեց ձին, աղլուխը կապեց հիրա հաշկերը, ձին թռավ:

— Տղա՛, — ասեց, — հաշկերդ բաց արա, հասել ենք տեղ:

Տղեն հաշկերը բաց արուց, տեհավ որ ծովի էն ղրաղը, մի քաղաք են վեր էկել:

Քշեց ձին, գնաց մի պառավի թուշ էլավ:

— Բարով քեզ, նա՛նի ջան:

Ձին սկսեց մի գողալը. որ գողաց՝ էտ քաղաքը թնդոցն ընկավ:

— Նախի՛ ջան, կըլի որ էս քշեր մեզ տեղ տաս:

— Որթի. — ասեց, — քե տեղ կտամ, մենակ ձիուդ տեղ շոմեմ:

— Որ ըտենց ա, արի քեզ փող բախշեմ, ձիուս էլ տեղ տուր։
Տղեն մի բուռը ոսկի տվուց, պառավի հանգը¹ թիւացավ, քա-
շեց ձիուն էլ տեղ տվուց։

— Դե, որթի ջան, նստի մի քիչ հաց դնեմ կե՛ր, ճամփից էկած
ես, սոված կըլեա։

— Նանի՛, բա ձեր քաղաքը խի՞ ա ըսենց տխուր։

— Է՛, որթի ջան, դրա նաղը շատ ա։

— Ի՞նչ ա նաղը, նանի՛ ջան։

— Էս մեր հարևան քավթառ պառավը գնացել ա մի հատ ջա-
հիլ ախշիկ ա բերել մեր թաքավորի հըմար, ախշիկը կաննել ա, թե
չեմ առնիլ։

— Նանի՛, ես որ քեզ մի մատանիք տամ, կարա՞ս տանի էտ
ախշկան տա, ու ինչ որ ասի՝ դաս ինձ ասես։

Թե՛ կա՛վ։

Պառավը վե կալավ մատանիքը, գնաց դըբա ախշիկը. «Դենե՛ք,
դենե՛ք» անելով մատը ցըցեց։

Ախշիկը տեհավ, որ դրա մատը մի մատանիք կա, կանչեց կուշ-
տը, ասեց. — Էս ո՞վ տվուց քեզ էս մատանիքը։

— Ախշիկ ջան, դրա տերը մեր տանը դոնաղ ա։

— Ձին ի՞նչ ոանգ ա։

— Կապիտ խալլու, ընենց ա գողոմ, որ երկինք-գետինք
հորմ ա։

— Հա՛, — ասեց, — ես էս քշեր նրա ձենը իմացա։ Կէթաս կա-
սես էն տղին՝ հառավուտը քշերով ես թաքավորին պատվեր կտամ,
որ համամը պատրաստի, ինչդար զորք կա, իրեք դաթ կաննացնի
ընչար համամի դուռը, ձին նիլլի գա իմ օթախի դուռը, ասի. «Էս
ձին ծախըմ եմ»։ Թաքավորը կասի. «Ի՞նչ տամ», հինքն ասի. «Փեշ-
քաշ ա»։ — Ձէ՛, — կասի, — գինն ասա։ Էն վախտը ես դուս կգամ
կասեմ։

Պառավը գնաց տղին ասեց։ Հառավուտը լիսը բացվեց, տղեն
սարքեց ձին, վնաց մեյդանի գլխին կաննեց։ Խաբարը գնաց թաքա-
վորին, թե թաքուհին ասըմ ա. «Իրեք դաթ զորք կաննացրու ընչար
համամի դուռը՝ էթամ համամ, գամ քեզ առնեմ»։

Թաքավորը շատ ուրախացավ, հրամայեց՝ քոմմա զորքը էկան
պաննեցին ըտեղ։

¹ Երակը, (ծանոթ. բառաձևով)։

Տղենն ձին քշեց, էկավ զորքի մեշտեղը կաննեց: Թաքուհին որ դուռ էկավ՝ ձին մի գոռաց:

Թաքավորն ասեց.— էս ի՞նչ ձի աս:

Ասեցին.— Ծախու աս:

Ասեց.— Ի՞նչ տանք, ա՛յ տղա:

Ասեց.— Քեզ փեշքաշ աս, թաքավոր, իմացել եմ քու հարսանիքն աս, քեզ փեշքաշ եմ բերել:

— Զէ՛, ես փեշքաշ չեմ ուզում, գինն ասա՛, տամ:

Թաքուհին հառաչ էկավ, ասեց.— էտ ի՞նչ խոսք ու զրից աս:

— էս ձին ծախու աս, թաքուհի. գնահատա՛ առնենք:

— Մի նիլ տնենք ինչ ջուռա ձի աս,— ասեց թաքուհին թաքավորին:

Տղենն վեր էկավ, թաքավորն ուզեց որ նի՛լի, ձին քամակը շուռ տվուց, մի բացի տվուց թաքավորին՝ հ՛ուշը գնաց:

Ախչիկն ասեց.— է՛տ էր քու տղամարթութունը, մի ձի էլ չես կարում նի՛րնիլ. ձին մի ինձ առ՛ւր:

Ձեռը քցեց ձիու յալը՝ թռավ ձիու քամակը, ասեց.— Ա՛յ տղա, էտ դալխանը տուր դեսը, էտ գուրդն էլ տո՛ւր, թուրն էլ տո՛ւր:

Տղենն քումմա տվուց:

Ասեց.— Գնացեք մի շատ լավ ձի էլ բերե՛ք:

Թաքավորն ասեց.— Ի՞նչ ես անում:

Ասեց.— էս տղենն նի՛լի մի քիչ հաղ անենք, դու թամաշ արա՛, Գնացին մի լավ ձի բերին, տղենն թռավ՝ նի էլավ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— դու էս ճամփով գնա՛ դրբա ծովը, տես ես ինչ եմ անում:

Տղենն գնաց: Ախչիկը թուրը քաշեց, Հաղարենն դալխանը ձեռն առավ աչ ու ձախ կոտորեց, էկավ թաքավորի գլուխն էլ թուրուց ու գնաց:

Գնաց ծովի դրաղին հասավ էտ տղին:

— Ա՛յ տղա,— ասեց,— վեր արի ծովի դրաղին:

Մարթը օրզանգուն բռնեց՝ կնիկը վեր էկավ:

— Գիտե՛ս,— ասեց,— ես էս աս քառասուն օր քնահարամ եմ, նստի, գլուխս դնեմ ծնկանդ, մի քիչ քնեմ, վե կենամ էթանք. համա տես՝ ինձ չպաշես, թե չէ՝ կտամ պինչ ու բերանդ կջարթեմ:

Տղենն նստեց, ախչիկը գլուխը դուրս ծնկին՝ քնեց: Արեգակի ուժը դիպավ ախչկա հ՛երեսին, սկսեց քրտինք գալը: Տղենն բուռը

քոնեց քրտնքի տակը, լցվեց, խմեց, ասեց.— Օխա՛յ, շանս դինչա-
ցավ։— Աշկը բցեց ոսկե մազերրն, կամար ունքերին, ֆինչան աշ-
կերին, դավթ չէլավ՝ կոացավ պաշեց։ Որ պաշեց՝ ախշիկը վե կա-
ցավ.— էս ի՞նչ արիր, ա տղա՛, — ասեց ու տարավ բերուց մի հատ
սիլլա տվուց։ Տղի ուշքը գնաց, հինքը նի էլավ ձին հէլավ գնաց։

Իրեք օր անց կացավ, տղեն օյանմիշ էլավ. տեհավ ո՛չ կնիկ,
ո՛չ ձի, ո՛չ բան, Մովի քամին փշրմ ա, հազարավոր ձեն հետը.
սկսեց լաց ըլիլ. գնաց ծովի ն՝ գլուխը, էկավ էս գլուխը։ Տեհավ որ
մի իլլուշի հրես ձիանը բերուց արուց շալլղը։

— Ա՛յ տղա, — ասեց, — խի՞ ես լաց ըլրմ, ի՞նչ ա էլել քեզ։

— Ա՛յ շանրմ, դրադ կաց, իմ ցավը շատ ա։

— Ա՛յ մարթ, մի՛ ասա տենեմ ինչ ցավ ունես քեզ, բալքի մի
իլլաճ եմ անրմ։

— Ես Ղարարուլուտ Ղահրըմանի ախշիկը առել ի, ընենց մի
անկարբութուն արի՛ խոովեց, վե կացավ գնաց, հըմի մնացել եմ
ծովի էս հէրեսին, ձի չունեմ նի՛չեմ էթամ։

— Ա՛յ տղա, քու կնկա ձիու մերը էս իլխու միշին ա, էս օխտը
տարի ա գալիս ա բստեղ լաց ա ըլրմ. տամ քեզ՝ նի՛լ, տար հասցրու
հիրա քուռակին, թող կարոտները առնեն, էլեդ կրերես, կտաս ինձ։

Տղեն նի էլավ ձին՝ քշեց ծովը, մկրատի պես ձին կտրեց անց
կացավ, գնաց գոմի դռանը կաննեց։ Տղեն թամբը վե կալավ, ձին
քաշեց նեքսն։

Ձին որ տեհավ հիրա մորը, ուրախացավ, ասեց.— էն ղամշին
որ տվել իր փորիս տակին, քեզ բախշեցի, գնա՛։

Տղեն գնաց ախշկա հառաշը կաննեց։

— Էլեդ էկա՛ր, սեերես, — ասեց ախշիկը։

— Մեղ՝ասսու, ես սղալվեցի։

— Դե լավ, — ասեց, — բախշեցի, արի նստի՛։

էտ քշեր ըտեղ մնաց, հառավոտը ախշիկն ասեց.— Դու մեր
ախշկան խոսք ես տվել, որ գնաս նրա ախպորը բերես, կարա՛ս
բերի։ Ես էրկու հետ գնացել եմ, չեմ կարացել բերիլ։

Տղեն ասեց.— Հույս աստված, կբերեմ։

— Դե, վե կաց գնա բե՛ր։

Տղեն գնաց, քուռակի մորը քաշեց դուս, նի էլավ գնաց։ Մովն
հանց կացավ, գնաց մի սըղլուտ՝ սարի վրա կաննեց։ Տեհավ մի

1 Ցից, (ծանոթ. բաճառավախ)։

ձեռք տուն կա ըտեղ, բուխարուցը մուխը ցից դուա ա գալի, մարթ էլ չկա:

Ձին ասեց.— Տղա, ինձ քշա, գնա՛ քն գլուխն ու արի էս գլուխը, գուրզդ քցա, փորցենք տենենք ուժ ունե՞ս:

Ձին քշեց քն գլուխը, ձիու սաղրու¹ հետ դգվեց, թամբի միջին կաննեց ու գուրզը քցեց: Քցելուն պես պատի մի դիճը փուլ էկավ:

— Ապրի՛ս, տղա,— ասեց մադիանը,— գիտեմ որ հըմի կհաղթես:

Ձեն տվուց.— Տների տեր ախպե՛ր, դուա եկեք, կովի վախտն ա: Քսան հոքի դուա էկան:

— Ա՛յ մարթ, դու մի մարթ, մենք՝ քսան, կենտ-կենտ պըտի կոխվ անենք, որիս բախտը կկտրի՝ թող կտրի:

Ձին ասեց.— Տղա՛, ինձ մի ղամշի կքաշես, որ ջիգյարս փորիա մեշ վառվի, ես ինձ կքցեմ. թուրդ ընենց քցես, որ իմ մի մազը կտրի ոչ, որ կտրվի՝ դեմ կանեմ քեզ արեգակին, կշինեմ քեզ անձող, վե կածեմ:

Բանցրանալու պես ընենց թուրը քցեց տղեն, որ քսանի գլուխն էլ կտրեց, հ՛իրենք էլ չիմացան:

Ձին ասեց.— Ա՛յ տղա, վեր արի, իմ ղուան ղուշղունը բոշացրու, մի քիչ նաֆաս առնենք, ետո կովենք:

Տղեն վեր էկավ, ղուան ղուշղունը բոշացրուց, ձիուն նաֆաս տվուց, խուրջնից էրկու կտոր դմակ հանեց, տվուց ձիուն կերավ, մի քիչ մահ ածեց՝ քրտինքը ցամաքեց, էլի ղուան ղուշղունը ղայիմացրուց, նի՛լավ:

— Տղա՛,— ասեց ձին,— էս էկող տղեքը շատ ղոշաղ մարթիկ են, քեզ լավ մուղաթ կաց:

Տղեն տեհավ, որ քսան տղա էլ էկան:

Թամաշ արուց հ՛իրա մադիանին, տեհավ աչու աշկիցը արտասուներ ա թափըմ:

— Ա՛յ տղա,— ասեց ձին,— ինձ վրա հողածին չէր նստած քեզանից ղայրը, ես քեզ հըմար եմ ցավըմ, թե չէ ինձ հըմար մին ա:

Մըն էլ տեհան քսան հոքին էկան, Ազրելի² պես:

¹ Քամակ, (ծանոթ. բանահավաքի):

² Ազարիել, (ծանոթ. բանահավաքի): Պետք է կարդալ՝ Ազրայիլ, (ծանոթ. կազմողի):

— Հը՛,— ասին,— մեր քսան ախպորը կերար դու, մենք պըտիք
քու օսկոռները հալենք ուտենք։— Ասեցին ու ձին քշեցին։

Տղեն դամշին քաշեց ձիու ջանին, ձին քցեց իրան. իժդար թուր-
քցեցին՝ մի մազը չկարացան կտրեն թե՛ տղի, թե՛ ձիու։

— Ա՛յ տղա, սոնն քունն ա,— ասեցին,— քցի՛ թուրդ։

Տղեն թուրը քցեց՝ տասնը իննը տղի գլուխները կտրեց. ուղեց-
մին էլ քցի՛ էն մընի գլուխը կտրի, տեհավ Ղարաբուլուտ Ղահրըմա-
նի ախշիկն էկավ։

— Հը՛,— ասեց,— էկա՛, վախիլ մի։ Հաստատ տղամարթ ես
դու, առա որ առա։ Դե թող էդ մընի շըլինքն էլ ես կտրեմ։

Ոնց որ ղըրղին՝ հասնի ղըշին՝ ընենց էլ էտ ախշիկը հասավ
էտ տղին. գլուխը թուցրեց, թուրը դրեց ճակատին, գլուխ տվուց՝
տղին։

— Ներողութո՛ւն,— ասեց,— ես սղալված եմ էլեւ, որ քեզ պես
կտրիճին սիլով տվել եմ։

— Ներողն աստված ա։

— Դե՛, էս ես թուրը կքաշեմ, ըստեղ կկաննեմ, դու մտի նեք-
սե, տղին դուս բն։

Տղեն թուրը քաշեց, նի մտավ հարամու տունը, տեհավ զնջըլով
կապած ա տղեն, սկսեց զնջիլը ետ անիլը։

Հըմի ի՛նչ գիտի էտ տղեն՝ թե ազատող ա, թե սըպանող ա. ըն-
կել ա ոնները աղաչըմ ա. «Ինձ մի՛ սըպանեք, մի հոր ճրաք եմ»։

Տղեն զնջիլը քանդեց, տղին դուս բերուց։ Տղեն որ Ղարաբու-
լուտ Ղահրըմանի ախշկան տեհավ՝ ուրախացավ, ասեց.— էլ ինձ
չեն սըպանիլ։

Մի ձի էլ գոմիցը հանեցին, էտ տղին նստացրին, քշեցին զնա-
ցին։

Հասան ծովի դրաղը, կնիկն ասեց մարթին.— էս մարթի ձին
խամ ձի ա, չի կարա ծովը հանց կենա. ես կնիկմարթ եմ՝ ընդար-
ուժ չունեմ, որ դրան պահեմ, դու կարա՞ս էտ տղին պահիլ։

Ախշիկը էլի փորցըմ էր տղին. ուզըմ էր տենի, թե կռներմը
հունար կա՞, թե՛ չէ։

Տղեն ասեց.— էս սըհաթը։— Ձեռը քցեց տղի ղովթուղը, վե-

1 Բազե, (ծանոթ, բանահավաքի)։

կալալ՝ ոնց որ մի առյուծ վեր ունի մի ղըշի, դրուց թամբի առան
ու քշեց ձին:

Ծովիցը դուռ գալուն պես ասիկն ասեց.— Ա՛յ տղա, դու
գլուխս ևս՝ ես ոտը, հարի՛ հառաչ ընկի:

Տարան տղին տվին քվորը, ասին.— Է՛ս ա քու ասպերը:

Թե.— Հա՛, երկնքից-գետինք շնորակալ եմ:— Քիր ու ասպեր
փաթըթվեցին հիրար:

Մի քանի օր ըտեղ մնացին. Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ասիկը
կանչեց էտ ասլըկան հիրա կուշտը, ասեց.— Ես գնալու եմ, թե որ
ետ էկա՝ էկա. թե չէկա՝ իմ հոր թաքավորութունը քեզ:

Վե կալալ հիրա Հապարեն դաստան բիրուլը, տղի հետ ձի
նստեցին, գնացին: Ծովիցը դուռ գալուց ետո ասիկն ասեց.— Ա՛յ
տղա, հառաչ ընկիր, իրավունքը քունն ա, ձեր տունն ենք էթըմ:

Քշեցին գնացին Անա թաքավորի քաղաքին մոտացան:

— Դե՛ ձիս բռնա, ա՛յ տղա,— ասեց ասիկը,— թուրը քցեց
շլինքը, գնաց կաննեց թաքավորի հառաչը:

— Ես եմ,— ասեց,— Ղարաբուլուտ Ղահրըմանի ասիկը, ես
սրպանեցի քու էրկու տղեն, հալալ կա՛նես, որ առնեմ քու պուճուր
տղիդ:

— Հալալ ա քեզ, որթի ջա՛ն,— ասեց Անա քաղաքի թաքավորը,
վե կացալ ասլեկա ճակատը պաշեց, ձեռիցը բռնեց տարալ ներսև:

Սխտն օր, օխտը քշեր հարսանիք արին, էտ տղին ու ասլեկանը
պսակեցին, Մի վախտ հանց կացալ, թաքավորը մեռալ, էտ տղեն
դառալ թաքավոր:

Սրանք հասան իրանց մուրադին, մենք էլ հասնենք մեր մու-
րադին, իրկրնրիցը իրեք խնձոր վեր ընկալ. մինը՝ ասողին, էրկու-
սը՝ լսողներին:

